

ZPRÁVY Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Církev a stát 2020

Terezie Boková*

Již 26. ročník konference Církev a stát, pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity ve spolupráci se Společností pro církevní právo, se uskutečnil dne 17. září 2020. Účastníky na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity přivítala **Kateřina Šimáčková** v roli moderátorky prvního panelu spolu s **Martinem Škopem**, děkanem fakulty. Stejně jako K. Šimáčková poděkoval účastníkům, že přijeli diskutovat nad otázkami vyvolanými pandemií nemoci Covid-19. Dodal, že náboženská společenství zažívala útlak po stovky let, přesto byla schopná poskytovat lidem útěchu, a díky této zkušenosti mohou nyní poskytnout cenné rady nebo nacházet řešení pro současnou komplikovanou dobu. Jeho úvodní slovo předznamenovalo odpolední zaměření konference na realizaci náboženské svobody v mimořádných stavech souvisejících s reakcemi států na šíření koronaviru. Prvním tématem pak byly ústavněprávní, konfesněprávní i správněprávní otázky spojené s činností náboženských společenství u policie.

Úvodní příspěvek **Záboje Horáka** se obecně zaměřil na význam a účel duchovní péče poskytované náboženskými společenstvími ve prospěch policie, obětí trestných činů a přírodních katastrof. Z principů duchovní péče připomněl, že je poskytována členům náboženských společenství i těm, kdo víru nevyznávají. Jde o službu nasloucháním a přítomností, cílem je vyslechnout toho, kdo přichází, a pomoci mu. Nejde o misijní činnost ani o zápas v přetahování členů mezi náboženskými společenstvími. Mezi nimi navzájem i mezi nimi a veřejnými orgány musí existovat dobré vztahy. Odehrává se mimo uzavřený náboženský prostor, mimo církevní zařízení a farnosti, a tím pomáhá navrátit dobrou pověst dlouhodobě diskreditovaným náboženským společenstvím. Konstatoval, že dnes jsou církve částí společnosti viděny jako konkurence ovládnání společnosti nebo proti nim panují iracionální předsudky. Co se týče konkrétně duchovní služby u policie, představil milníky, které spatřuje v jejím budování. Především zdůraznil poslední z nich, dohodu o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v prostoru Policie a dalších bezpečnostních sborů z 14. 4. 2020.

Následně **Tomáš Tuza** představil možnou zahraniční inspiraci – duchovní péči u policie v USA. Připomněl zásadní význam a dlouhou tradici náboženské svobody, garantovanou

* Mgr. Bc. Terezie Boková, doktorandka, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Constitutional Law and Political Science, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: tereziebokova@gmail.com

prvním dodatkem ústavy Spojených států, což umožnilo rozvoj duchovní služby. Ten byl v různých státech federace rozdílný, T. Tuza představil jako příklad zavedení kaplanské služby u policie v New Yorku. Charakter služby policejních kaplanů definoval jako dvojí: působení dovnitř policejních sborů (vyhoření, stres, trauma policistů) a ve vztahu k veřejnosti (podpora obětí trestných činů, podpora při sdělování zpráv o úmrtích rodinných příslušníků).

Jiří Ignác Laňka se ve svém příspěvku zaměřil na detailní seznámení účastníků konference s historií budování duchovní služby u Policie ČR a s podstatou jejího působení. Ve většině zemí podle něj kaplani uvnitř policie působí, ať už jako profesionálové nebo dobrovolníci, dovnitř sboru nebo vůči veřejnosti. Vrátil se k dohodě z roku 2002 mezi Ministerstvem vnitra, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví, díky níž si týmy posttraumatické intervenční péče v každém kraji mohly přizvat ke spolupráci duchovního jako dobrovolníka. Popsal, jak po roce 2014 probíhal uvnitř Policie průzkum možností dalšího působení duchovní služby. Ve svém výkladu dospěl až k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 121/2019. Na základě tohoto interního aktu řízení působí jako dobrovolná služba, jíž se nyní věnují dva kaplani (římskokatolický a starokatolický duchovní). Představil další cíle rozvoje duchovní služby: stanovit její strukturu, určit koordinátora kaplanů, vytvořit informační toky, rozšířit personální základnu. Stejně jako první řečník zdůraznil individuální rozměr služby – má pomoci lidem nést jejich starosti, poskytnout radu, nechat je vypovídat. Vedle toho představil konfesní stránku (křty, svatby, pohřby) i liturgický servis (žehnání praporů, budov, památníků) poskytovaný kaplany. Nastínil vizi hlubšího propojování církevního a policejního prostředí a rozsáhlejší edukační činnosti (v oblasti etiky, jejíž výuka u policie není příliš akcentována, a v oblasti religionistiky).

Odpolední blok, moderovaný **Jaroslavem Benákem**, se již věnoval druhému z témat, tedy otázkám výkonu náboženské svobody ve světě postizněném pandemií. Zahájil ho **Jiří Dvořáček**, který prezentoval dopad pandemie Covid-19 na náboženskou svobodu ve Spolkové republice Německo prostřednictvím rozhodnutí Spolkového ústavního soudu. Konstatoval, že z dosavadních soudních řízení téměř ve všech případech prohlásily soudy úřední opatření za souladná s právem, ale vedly úřady k pečlivému vyhodnocování konkrétní situace. Opačný přístup zdůraznil v rozhodnutí 1 BvQ 44/20 k zákazu bohoslužeb v kostelích, mešitách a synagogách podle nařízení vlády Dolního Saska. V něm Spolkový ústavní soud korigoval nižší soudy a pozastavil účinnost opatření se zdůvodněním, že nelze akceptovat, že z plošného zákazu neexistuje možnost povolit konkrétní bohoslužby v jednotlivých případech, po přezkoumání konkrétních okolností a konkrétního rizika.

Jakub Kříž v navazujícím příspěvku upozornil na to, že paradigmatem politické reprezentace byl během jarních měsíců boj s pandemií Covid-19, často bez promyšlení dalších souvislostí. Politici se zbavili odpovědnosti ve prospěch expertů, což připodobnil

k expertní či administrativní diktatuře. Za znepokojující považoval, že meze základních práv byly nastavovány rozhodnutím jediného člověka, ministra. Takto nastavený systém mohl zpočátku uspět, po určité době však nelze akceptovat, aby si právní pravidla odporovala, užívala nejasnou a neurčitou terminologii (například „základní životní potřeba člověka“), neustále se měnila, nebyla v předstihu vyhlášována nebo nebyla dohledatelná, či dokonce vyžadovala absurdní jednání (jako nasazování roušky řidičem, který jede sám ve svém autě). I u opatření proti náboženské svobodě panovaly nejistoty ohledně výkladu, např. zda „cesta nezbytně nutná k obstarání životních potřeb“ zahrnovala i návštěvu kostela. Protože ji lze považovat za důležitější než cestu do hobby marketu, snad to možné bylo. Pozastavil se nad později přijatými detailními pravidly realizace bohoslužeb (povinnost vynechat pozdravení pokoje, úprava délky bohoslužby). Náboženská shromáždění jsou podle názoru J. Kříže shromážděními konanými podle zákona o shromažďování, proto by vyluku z maximálního počtu účastníků vztahoval i na ně. K proporcionalitě opatření si položil otázku, jaké principy ospravedlňovaly omezení náboženské svobody. Soudobá společnost se podle J. Kříže soustředí spíše na generování hmotného dobra, k čemuž bohoslužby neslouží. To vedlo k jejich omezování, přestože by je konkrétní opatření umožnila uskutečnit s menším rizikem než ty činnosti, které zůstaly povolené.

Ronald Němec úvodem svého příspěvku ocenil, že veřejnost si je vědoma nadřazenosti práva shromažďovacího nad omezeními danými pandemií. Základní tezí příspěvku bylo, že některými opatřeními stát zakazoval shromáždění na veřejných místech. Pokusil se tedy zodpovědět otázku, zda je kostel soukromým, nebo veřejným prostorem z pohledu občanského zákoníku, katastrálního a stavebního zákona a kanonického práva. Představil výsledek analýzy, že kostel není prostorem otevřeným každému bez omezení. Policie ohlásila, že nebude postihovat výkon shromažďovacího práva na veřejnosti, proto argumentem *a maiori ad minus* není možné postihovat jeho výkon v soukromých prostorách. Vyzval k apelování na duchovní představené, aby se soustředili na ochranu náboženských svobod, ne aby se soustředili na boj s pandemií.

Adam Csukás následně nastínil reakci Českobratrské církve evangelické na pandemii a státní opatření zasahující do výkonu náboženských svobod, jež stručně představil v úvodu své prezentace s poznámkou, že jde o nejpřísnější opatření od dob Josefa II. V rámci Českobratrské církve evangelické zdůraznil změnu v činnosti synodní rady. Kritizoval bezprecedentní zahlcenost mimořádnými opatřeními a stejně jako předřečníci pochyboval o proporcionalitě opatření. S ohledem na kolísající míru ohledu státu na specifika náboženských společenství (stát často ohledy vůbec nebral) uvedl své pochyby o funkčnosti komunikace České biskupské konference a Ekumenické rady církví se státem, přičemž navrhl, zda by nebylo vhodné zvolit kontaktní osobu pro komunikaci s vládou.

Jako poslední vystoupila **Kamila Abbasi**, která se zaměřila na rozpor mezi zákazem celobličejevého zahalování, účinným ve Francii, a aktuální povinností nosit roušku či jinou ochranu nosu a úst z důvodu pandemie Covid-19. V úvodní části připomněla francouzský koncept sekularismu, viditelný zejména ve školství, kde se však střetává s multikulturalismem francouzské společnosti. Zrekapitulovala legislativní vývoj omezujících opatření počínaje celostátním zákazem nápadných náboženských symbolů ve školách po zákon zakazující celobličejevé zahalování na veřejnosti (tzv. šátkový zákon, dopadající především na burky a nikáby). Vedle toho v současnosti platí ve Francii povinnost nosit roušku (v různých modalitách). Jak upozornila, je tedy nařízeno zahalování tváře, a vedle toho platí i zákaz celobličejevého zahalování. Konstatovala, že je nejasné, zda se uplatní výjimka pro zdravotní důvody ze zákazu zahalování, což francouzská vláda dosud nevyjasnila. Kritizovala postoj ministerstva vnitra, které akcentovalo „zdravý rozum“ při aplikaci zákona; podle K. Abbasi se měla vláda pokusit o konformní výklad zákona pomocí zdravotní výjimky (tj. nařízení roušek by suspendovalo šátkový zákon). To je podle ní cestou k vyřešení pomyslné Hlavy XXII, kdy mohou být pokutováni ti, kdo se zahalují, stejně jako ti, kdo se nezahalují.